

Samenvatting

Modulerende harmonie

In de Westerse muziek maakt men sedert de negentiende eeuw gebruik van de gelijkzwevende temperatuur, ook wel evenredig zwevende stemming genoemd. Het octaaf is verdeeld in 12 aan elkaar gelijke halve toonafstanden. Elk interval kan daardoor straffeloos verplaatst worden.

Dat is niet altijd zo geweest. Een kwint op C kon anders klinken dan een kwint op Es. Maar toen de temperatuur eenmaal evenredig zwevend was, werd moduleren tussen alle toonsoorten mogelijk. De wolfskwint, een vals klinkende kwint, kwam niet meer voor in deze gelijkmatige verdeling.

Voor niet-intonerende instrumenten, zoals de piano, was dit een uitkomst. Instrumenten hoefden niet herstemd te worden bij bepaalde toonsoorten. Voortaan was bijv. een Cis gelijk aan een Des. Een noot kon nog wel anders worden geïnterpreteerd. Een Cis zou enharmonisch genoteerd kunnen zijn. Dat wil zeggen dat de Cis eigenlijk een Des is, gezien de harmonische context.

Maar ook als de toon correct als Cis genoteerd werd, stond het een componist vrij om er een Des in te zien en de harmonie op die basis voort te zetten. Uiteindelijk zou deze wijze van enharmonische interpretatie leiden tot ingewikkelde harmonieën.

Het moduleren werd dankzij de evenredig zwevende stemming eenvoudiger. Door gebruik te maken van een gemeenschappelijk akkoord tussen twee toonsoorten, het zogeheten spilakkoord, wist men na een geschikte overgang, de cadens, de doeltoonsoort te bereiken.

De cadens is een opeenvolging van akkoorden met een tonale functie die de toonsoort bevestigt. Daarom treedt een cadens vaak op aan het begin en aan het einde van een traditioneel harmonisch werk. Door een cadens ook in te zetten bij een modulatie, accepteert ons gehoor de doeltoonsoort.

Componisten gebruiken meer harmonische hulpmiddelen om de harmonie levendig te maken. Zo was en is de tussendominant zeer populair. Maar vooral benut men de gelijkenis tussen sommige samenklanken, zoals de hoofdtrappen met een tonale functie en hun neventrappen.

Er zijn meerdere methoden mogelijk om te moduleren. In Deel II leren we methoden kennen als modulatie d.m.v. een gemeenschappelijke toon (of een gemeenschappelijk akkoord) en de factor tijd, enkelvoudige diatonische modulatie, samengestelde diatonische modulatie, de modulerende sequens, enharmonische modulatie en als laatste de chromatische modulatie.

Tijdens en na de Barok werd hoofdzakelijk gemoduleerd naar aanverwante toonsoorten d.m.v. de diatonische modulatie. In het begin van de 19de eeuw neemt het enharmonisch interpreteren toe en in de tweede helft van de eeuw verwordt tonaliteit door de vele alteraties, de gezochte enharmoniek en eindeloze chromatische modulaties, zoals bij een componist als Wagner, tot zwevende tonaliteit.

Deel II begint bij een belangrijk fenomeen, de nieuwe stemming die verre gaande gevolgen zou hebben, en eindigt bij de vermeende teloorgang van de harmonieleer, waarna componisten andere systemen zouden gaan benutten en zelfs nieuwe stemmingen. Maar de harmonieleer is overleefd en wordt nog steeds, in de 21ste eeuw, onderwezen aan conservatoria en universiteiten.

In deze cursus betreft mijn grootste zorg de vrijheid en creativiteit van jonge componisten. Elke componist in de serieuze richting leert oude technieken beheersen en oude muziek analyseren. Toch dient hij tegelijkertijd te beseffen, dat hij niet op een dergelijke wijze zal (blijven) componeren.

Niet dat het verboden is. Als het uw streven is om op traditioneel harmonische wijze een compositie te schrijven, dan is er niets dat u tegenhoudt. Vraagt u zich echter wel af waarom u dat wilt.

De regels schenden of vrij interpreteren vergt moed. Men zou kunnen denken dat u niet voldoende geschoold bent of gewoon een raar mens. Dat is meer componisten overkomen. Mozart sr. was niet altijd even verguld met de muziek van junior. Schumann kreeg nauwelijks erkenning als componist en de late Beethoven werd zelfs hevig bekritiseerd vanwege zijn strijkkwartetten.

Maar hun vooruitstrevende stijl kwam niet voort uit zomaar een gekkigheid die de heren uithaalden. Zij hadden kennis van zaken. Ze kenden de oude regels, ze wisten wat harmonieleer en contrapunt inhield. Hun persoonlijkheid dreef ze echter verder het pad op.

Bestudeer daarom grondig de oude regels, bekwaam u in de oude stijl en veroorloof u pas *daarna* enige vrijheid.

Ik wens u veel genoeg met het volgen van Deel III, Harmonieleer in de praktijk.

Rowy